

Szávai Géza
GYÉVUSKIN ÁLMA

„Az élet álom.” (Krúdy Gyula)

„Az álom: élet?” (Kotzka Lajos)

Hajnalodás előtti szürkület, mielőtt még felsejlene, majd felbuk-
kanna és átvilágítaná a sötétséget a Nap.
Pitymallat! Előtte ez a végtelenbe terjedő sötétszürkesség.

Amióta idősödik, Kotzka Lajos igen korán ébred. Csendesen vár a sötétben, amikor még a Nap nem látszik, de már derengeni kezd a szürkület. És a felderengő, majd erősödő fényben a makacs álmok mégiscsak szétfoszlanak.

Amikor még nem érezni, hogy máris pitymallik, amikor éjszakai sötétségre riad fel nyomasztó álmaiból Kotzka Lajos – még annak is alig van tudatában, hogy egyáltalán felébredt. Ha felébredt. Csak azt érzi, hogy felriadt. Még álmában. Ha felébredt, akkor „átriadt” a sötét álomból az álmatlan sötétbe, és ami álmában riadásig nyomasztotta, az továbbra is nyomasztja. Nyomasztó, nehéz álomból nyomasztó sötétségbe, amelyben oszlik némileg az álom, de lényegében csak szétterjed, és leülepszik. Kotzka Lajos körül.

És rá Kotzka Lajosra.

Ő ebben az ébrenlétbe átnyúló álomhangulatban türelmesen kivár. Amikor az ég végre „megpitymallik”, akkor a derengésben már az ablak elé állhat, és beüzemelheti az asztalon este előkészített kávéfőzőt.

Ha villanyt gyújtana, azt az emeleti szobájában éberén alvó – örök félálomban szendergő – nagyon öreg édesanyja azonnal észlelné.

– Minden rendben, Lajoska? – suttogná olyan hangosan, hogy az a csendes lakásban kiáltásnak tűnne. „Igen, persze.” Ezt a választ rendszeresítette Kotzka Lajos, és mindig halkán, figyelmesen ejti, mintha gondosan a kávéillatra illesztené, hogy azon érkezzenek a szavai az idős asszonyhoz. A kávé illata mindennél fontosabb közlés ebben a hajnali derengő félhomályban.

A katonásan hallgató öregasszony sosem kérdez ennél többet. Csak hetente egyszer, vasárnap vagy hétfő hajnalban:

- Adélka megjött?

Erre Kotzka Lajos sosem válaszol. Ezúttal is zavartalanul ébredezett tovább az álmaiból, lassan, nehézkesen, a kávé illatába kapaszkodva kiélvezte, hogy bizonyára pitymallik. Akár napfény nélkül is, csak úgy, derengő szürkében. Gyerekesen kedvelte ezt a szót - pitymallat - Kotzka Lajos. Már ilyen idős korában szerette meg. Mindenképpen pitymallik! Az álmokkal tömött sötétség, az éjszaka feketesége párállva, szemcsésen gomolyogva átvilágosodik.

A Mama csak akkor kérdezi, hogy „Adélka megjött?”, amikor a kislány, aki bizony már nagylány, bulizni megy. Ha megjött volna, már jelentkezett volna a Mamánál. Kotzka Lajos egész életében Anyunak szólította az édesanyját, de a lánya, Adélka számára kisbaba kora óta, ma is „Mama” a nagymamája neve.

„Még nem jött meg, Mama”, mondhatná Kotzka Lajos, de nem teszi, mert az Anyu magától a kedvenc unokájától várja a választ.

Ha megjött, és még nem jelentkezett a Mamánál?!

Ilyen nincs. Ilyent nem tesz a kedvenc.

Kotzka Lajos hallgat, és ébredszik.

„Talán azt álmodta az Anyu, hogy megjött az Adél?”

De hát már felébredt, már kérdez, tehát már tudja, hogy még nincs itthon a kedvence.

Kotzka Lajos, ha felébred, és csevegni lesz kedve, megkérdezheti - megkérdezhetné?! - tartásos édesanyját, Babarczy Etelka, bizony: tagadhatatlanul grófnőt, hogy „Anyu, helyes, hm, megengedhető, hogy kedvenced legyen?!” Adélkának két bátyja és sok-sok unokatestvére van, mind a Mama unokái.

Kotzka Lajos nem fogja számon kérni idős, de változatlanul katonás édesanyját.

Marad ez a kérdése a pitymallat előtti szürke derengés szürkébb zugaiban. Végleg.

Az idős Kotzka Lajos nem sokat időzött nagyon idős édesanyja ágya mellett, elhelyezte a gőzölgő kávé, és itt-ott azért tapogatózva, támaszt keresve visszazédelt a homályban a földszinti kávéfőző melletti karosszékre. „Amíg.”

Olyan ez a szürkesség, mint maga az álom. Az álom szürkésége szétterjed. Lassan. Ahogyan Kotzka Lajos próbál beleolvadni a csészényi forró, frissítő, vidám kávéba.

Mondhatni, hogy ezúttal már-már vidáman ébred.

„Oroszul beszéltem!”

Álma szinte „élő üzemmódban” zakatolt tovább Kotzka Lajosban.

Évtizedek óta nem beszélt, nem olvasott oroszul. Mondhatni, mindezt elfelejtett, amit iskolás korában tanult. Pedig komolyan vette az oroszot. Az apja miatt. Aki a háború végén titokban átrepült az oroszokhoz a magyar különbékéről tárgyalni. Azóta senki nem látta, Lajoska sem, de sosem volt vitás, hogy az Apu ott van az oroszok között. Élve, vagy holtan, vagy kivégezve. Ott az oroszoknál.

Hát! Hát nagyon örült az idős Kotzka Lajos: álmában meg tudott szólalni oroszul.

Most – már nem álmában – is büszke és vidám, mint egy kisgyerek.

„Ha az Anyu ilyen idős...”

„Akkor a másik nagyon idős, az Apu is élhet!” Rejtegethetik valahol a nagyon idős Aput az oroszok. Mert nagyon sok titkot tud az Apu. Ezt gondolja Kotzka Lajos gyerekkora óta. Amikor még tudott oroszul. De az nagyon régen volt. És mégis, álmában sikeresen megszólalt, beszélt oroszul!

Eszébe jutott a szó, és azt oda is kiáltotta hangosan a géppisztolyos, orosz egyenruhásoknak. Hogy „már ő is!”

„OTYEC!”

Értették, persze, hogy értették. Neki meg úgy járt-kalimpált az agya, mint Lajoska korában: „Én! Én vagyok, apa!”

És a nagy erőfeszítésben, ijedelemben a másik, a fontosabb szó is – a „kislány” – eszébe jutott. „Gyévuská”, kiáltotta az oroszoknak. „Van egy kislányom.”

Két nagyfiáról egy pissenést se! Eszébe se juthat. Fiúk, férfiak, felnőttek, megvédik magukat. A gépfegyveres oroszok mind bő, kopott egyenruhában. Mégis megismerszik a nő. Elöl az egyik bizonyosan nő. Ő bizonyosan jobban megérti, mit jelent egy kislány apjának lenni.

Lajoska az összes oroszot nézte ugyan, de már a katonanőnek kiáltozta, hogy *otyec*, és *gyévuská!* Egy kislány édesapja vagyok!

„*Otyec of a gyévuski!*”

Úristen, ezt nem kellett volna. *Angolul* kötötte össze a két orosz szót. Vége mindennek, mert ezek szemében az angolok, amerikaiak... Ajjaj... De hirtelen rémületében Lajoska azt is képes volt meghallani, hogy angol ide vagy oda, *gyévuska* helyett *gyévuski*-t mondott. Sikerült!

Kislánynak!

És valamikor számolni is tudott oroszul. *Ágyin*, egy.

OTYEC ÁGYIN GYÉVUSKI! – vágta ki süvöltő örömmel. Egy kislánynak az édesapja vagyok!

Az orosz katonanő leengedett géppisztolya – és az – jelezte, hogy Lajoska is, kislánya is megmenekült.

„Hát, ha megszólaltam oroszul!” Kotzka Lajoska szinte ujjongott álmában. Olyan erős volt ez a vidámító álom, hogy még nagyon sok hajnalon át, pitymallat előtt, után, a forró kávé ízében és gőzében ezt látta – hihetetlenül élesen – Kotzka Lajos.

Hozzászókkott ahhoz is, hogy a sok hajnalra kiterjedő álmot bármelyik éjjel láthatta. Bármelyik hajnalát felvidíthatta.

Nagyon idősen is nagyon diszkrét, katonás édesanyja szívesen megkérdezné: „Minek örülsz, Lajoska?“, de nem fog indiszkréciót elkövetni. Már kora reggel? Pitymallatkor? Inkább csendesesen, arisztokratikusan örült ő is.

„Az arisztokrataság olyan, fiacskám, mint a katonaság – mondta vigaszként sok évtizeddel ezelőtt a lágerben az arisztokrataként internált Lajoskának Marcell úr, az ügyvéd. – Nem mindig csak árt az embernek!”

Adélka pedig soha nem kérdez az apjától, aki mindig áhítatos, elfogódott örömmel néz rá.

Így aztán Kotzka Lajosnak csupán saját maga előtt kell – mégiscsak – szégyenkeznie. Az álom végződése miatt. Mert túlörömkölte magát, hogy annyi évtized után, pár szóra fogyatkozott nyelvtudással sikerült elmagyaráznia az oroszoknak, amit akart.

Amikor vállukra vetett géppisztolyokkal hátat fordítottak az életben hagyott Lajoskának, és indultak, ő a túláradó hálától integetett a távozóknak, s mintha egyenesen közéjük tartozna, azt kiáltotta, ne felejtsek, hogy ő: *Gyévuskin!*

Az oroszok nevettek.

Gyévuskin, lányos apa!

Az már nem álmában, hanem egyik kávéillatú hajnalon jutott eszébe Kotzka Lajosnak, hogy a *Gyévuskin*-t úgy is érthették az oroszok: lányok után mászkáló férfi. Talán ezért nevettek. Sok sötétlő hajnalt áttöprengett Kotzka Lajos, míg meggyőzte magát, hogy akkor, abban az

álombéli helyzetben pontosan megértették őt az oroszok: én, Gyévuskin egy kislány édesapja vagyok.

*

A kislányban semmi arisztokratikus. Hála az egeknek, fohászkodik az idős és pár éve özvegy Kotzka Lajos. Mégis az arisztokrata, katonás nagymama kedvence. „Végre egy lány!”, sóhajtott Kotzka Lajos édesanyja, amikor a sok fiú után megszületett Adélka. Adélnek illett volna anyakönyveztetni, de Kotzka Lajos azzal érvelt, hogy a híres grófnő, Andrassy Katinka sem Katalin volt, és így lett a kislánya hivatalosan Adélka.

- Na, milyen volt a buli, Adél? - kérdezte Kotzka Lajos, amikor pitymallatkor beesett az ajtón a lány, és indult fel a lépcsőn a Mama szobájába. Megállt egy pillanatra, hogy hangsúlyosan mondhassa bele az apja arcába:

- Megette a fene, papa! - és viharzott tovább, fel a lépcsőkön.

- Hát, akkor jó - mosolygott szomorkásan az idős és özvegy férfi. Ezt a választ rendszeresítette szeleburdi és határozott kislánya minden éles, veszekedős mondatára. Jó, hogy megjött, jó, hogy mérges, jó, hogy felment a Mamához.

Elkezdődik egy hosszadalmas, eseménytelen, szokványos nap.

Kotzka Lajos napközben megtudja, hogy a dühös Adél már korábban hazaérkezhetett volna a buliból. Taxival. De nem akarta, hogy megint rásüssék: „grófkisasszonyos” allűr! Várt hajnalig, amíg elindulnak a villamosok. Bárándy Pityu, aki érte jött fel Salgótarjánból a bulira, kinyögte, hogy szakítani akar, mert ilyen nagy távolságból nem működik a szerelem. „Akart egy búcsúkefélest. Kezdetnek.” - Így véleményezte a Mama. - „De ez még nem szakítás!”

„Megette a fene, Mama!” Mert Adélka véglegesen faképnél hagyta a mafla Bárándy Pityut. A hosszú, szokványos nap során ezt az apjának is megerősítette.

- Hát akkor így van ez jól, Adél - nyugtatta nagy szeretettel a lányát Kotzka Lajos.

- De az például már nincs jól, hogy Adélkának írástál az anyakönyvbe... Legalább, ha Adélnek!

- De hát én mindig így szólítottalak, hogy Adél - védekezett szelíden és sokadszorra Kotzka Lajos.

A Mama egyszer, már jóval a kislány édesanyjának halála után elmondta a kedvencének, hogy a papa, a Lajoska talán gyerekkori szerelmére, a gyógyszerészék Adélkájára emlékezve adta neki ezt a nevet.

- Anyukám tudta? - kérdezte a meglepett kislány.

A Mama katonásan, de kissé bizonytalanul közölte:

- Biztosan... De azért, ugyan ki tudná ezt megmondani. Csakis az apád. Kérdezd meg a Lajuskát.

De Adélka nem kérdezte meg Kotzka Lajost.

Hanem amikor dühös volt, akkor azzal kötött bele, hogy „te csak hallgass, papa, mert te képes voltál a régi szerelmed nevének adni az egyetlen leánygyermekednek!”

Amikor nagyon dühös volt, akkor még durvábbat mondott. Akkor is, amikor gyávának, megalkuvónak bizonyult - önmaga előtt - és nem távozott taxin a buliból.

- Én, mint Adélka, valakinek az emlékére születtem, papa!... Megette a fene, papa!

Kotzka Lajos együttérzően nézte kislányosan viselkedő, láthatóan szenvedő nagylányát:

- Egy szánalmasan gyáva, rongy ember az a Bárándy Pityu.

Ezt kora este, elalvás előtt még elismételte. Nyugodjon meg Adél, ma is helyesen cselekedett. Az idős Kotzka Lajos mindig szeretett volna olyan tisztán beszélni, mint katonás édesanyja. De mit lehet mondani a megbántott Adélnak erről az idióta barom Bárándy Pityuról?! Az idős Kotzka Lajos arra gondol, hogy istenem, mennyire facsarja a lányos apák szívét a fájdalom, és olyan hirtelen alszik el, mint nagyon idős édesanyja. És belebred az egymásba összefolyó, sűrűre álmokat sodró, pitymallat előtti hajnalok valamelyikébe.

Az egyik hajnalon sokáig állt forró kávéscsészével a kezében katonás, nagyon idős édesanyja ágyánál. Elégedett lehetett a mindig tisztán beszélő Babarczy Etelka grófnő, mert idős fia, a Lajoska is megtalálta a szót: „Meghalt.”

„Nem ám elment, nem ám eltávozott, nem ám...”

Mutatóujjával integetett a belépő Adélkának: „Ne!” És gyorsan kimondta a megtalált szót: „Meghalt.”

Szótlanul üldögéltek a Mama ágya mellett, csak miután megvirradt - pitymallott -, és elkezdődött egy napfényes nap, kezdtek telefonálni

a szétszórt családtagoknak. De addig az idős emberek merengő hanghordozásával – és amúgy katonásan – Kotzka Lajos még néhány-szor elismételte: „Meghalt. Este elaludt, és hajnalig, valamikor, meghalt.”

Olyasmit is mondott volna Kotzka Lajos, hogy fáj. De nem mond ilyent a Mama kedvencének, aki éppen olyan lesz, máris olyan, mint a Mama. „Mennyire facsarja az idős ember szívét is a fájdalom.” Ezt mondaná ki Kotzka Lajos, nem ám Adélnak, akiért ronggyá facsarodik a szíve, és mintha kifacsart, sűrű vér szivárogná szét a szobában. Nem Adélnak, hanem a Mamának mondaná – mondja is – Kotzka Lajos. Különben azt sem hallgatta el:

- Te, Adél, azért ebben a nagy lakásban elért volna a Bárándy Pityu. Adélka a Mamára néz, és hangtalanul nevet:
- Megette a fene, papa!

Tényleg. Kotzka Lajos már hamar kifárad. Sokat alszik. Napközben váratlanul szenderedik el, este mindig nagyon korán alszik el. Ha rosszat álmodik, felriad, ha szépet, akkor tovább alszik. Ilyenkor szeret aludni. Elalvóban, félálomban szól is Adélnak: „Adél, kicsi lányom, ha meghalok, ne ébressz fel.”

Biofegyver (88 x 84 cm, olaj, vászon)